

بازار سرمایه

اثربرداری گزارش‌های مالی از

راهبرد حسابداری محافظه کارانه

در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس

مصطفی دیلمی پور

حسابدار رسمی

حمید رضا کردلویی

استادیار گروه حسابداری دانشگاه آزاد اسلامی واحد اسلامشهر

فرامرز محمدی

کارشناس ارشد حسابداری

این تحقیق به بررسی اثربرداری گزارش‌های مالی از راهبرد حسابداری محافظه کارانه در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس ایران می‌پردازد. محافظه کاری بر مبنای مدل گیولی هاین و کیفیت گزارشگری مالی بر مبنای مدل بیدل، هیلاری وردی (۲۰۰۸) اندازه گیری می‌شود. این پژوهش به گونه‌ای تجربی به تحلیل گران مالی، سرمایه گذاران، مدیران و سایر استفاده کنندگان اطلاعات حسابداری نشان می‌دهد که محافظه کاری حسابداری می‌تواند بر کیفیت گزارشگری مالی در شرکت‌ها اثرگذار باشد. با استفاده از اطلاعات صورت‌های مالی ۱۰۲ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۵ تا ۱۳۸۹ و با بهره گیری از روش تحلیل رگرسیون خطی چند متغیره، به کمک نرم افزار SPSS 19، نتایج تحقیق نشان داد که بین محافظه کاری حسابداری و کیفیت گزارشگری مالی رابطه‌ی مثبت و معنی داری وجود دارد.

۱- مقدمه

خوب مانند سود، رفتار جانبدارانه‌ی مدیر را در شناسایی سود خنثا می‌سازد (واتز ۲۰۰۳). از این رو، هدف این پژوهش در درجه‌ی نخست بسط مبانی نظری مرتبط با موضوع محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت گزارش‌های مالی است و در درجه‌ی دوم آن است که به گونه‌ای تجربی به تحلیل گران مالی، سرمایه‌گذاران، مدیران و سایر استفاده‌کنندگان اطلاعات حسابداری، نشان دهد که آیا محافظه‌کاری حسابداری می‌تواند سازوکاری مؤثر در کیفیت گزارش‌های مالی باشد، یا خیر؟

۲- مبانی نظری تحقیق

۲-۱- تعریف محافظه‌کاری

باسو (۱۹۹۷) محافظه‌کاری را الزام به داشتن درجه‌ی

محافظه‌کاری یکی از ویژگی‌های گزارشگری مالی است که در قالب یک اصل محدودکننده در چارچوب اصول و مفاهیم حسابداری، ایفاگر نقش مهمی در محدود کردن رفتارهای خوش‌بینانه‌ی مدیران در جایگاه تهیه‌کنندگان اطلاعات از یک سو و برآوردی از حداقل عایدات سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان در جایگاه مهم‌ترین استفاده‌کنندگان، از سویی دیگر است و با توجه به جنبه‌های اقتصادی اطلاعات، گزارشگری مالی و سیستم حسابداری نقشی حیاتی در بازار سرمایه ایفا می‌کند. سرمایه‌گذاران و استفاده‌کنندگان با استفاده از اطلاعات حسابداری عملکرد آتی شرکت را پیش‌بینی و از



بالایی از تأیید برای شناخت اخبار خوب مانند سود، در مقابل شناخت اخبار بد مانند زیان، تعریف می‌کند. در این تعریف محافظه‌کاری از دیدگاه سود و زیان توصیف می‌شود. اما تعریف دیگر (فلتهام و اولسون ۱۹۹۵)، تعریف محافظه‌کاری از دیدگاه ترازنامه است. بر اساس این دیدگاه، در مواردی که تردیدی واقعی در انتخاب بین دو یا چند روش گزارشگری وجود دارد، آن روشی باید انتخاب شود که کم‌ترین اثر مطلوب بر حقوق صاحبان سهام داشته باشد. تعریف سوم درباره‌ی محافظه‌کاری (گیولی و هین ۲۰۰۰) بر پایه‌ی دیدگاه ترکیبی ترازنامه و سود و زیان است. در دیدگاه سوم، محافظه‌کاری، یک مفهوم حسابداری است که منجر به کاهش سود انباشته‌ی

آن برای ارزش‌گذاری شرکت استفاده می‌کنند. فلتهام و اولسون^۱ (۱۹۹۵) یکی از عوامل کلیدی ارزیابی شرکت را محافظه‌کاری در گزارشگری دارایی‌های عملیاتی عنوان کردند، تعدادی از پژوهشگران تأثیر محافظه‌کاری بر ارزش شرکت را مورد بررسی قرار دادند. گیولی و هین^۲ (۲۰۰۰) در پژوهشی نشان دادند که شناخت زیان نسبت به سود زودتر انجام می‌شود و میزان محافظه‌کاری غیرشرطی افزایش یافته است. در این میان، برخی از نظریه‌پردازان حوزه‌ی تحقیقات اثباتی حسابداری نظیر واتز معتقدند که محافظه‌کاری حسابداری به عنوان یک سازوکار مؤثر در تنظیم قرارداد میان گروه‌های مختلف، از طریق به تأخیر انداختن شناخت اخبار

۳-۲- کیفیت گزارشگری مالی

در این تحقیق به پیروی از وردی (۲۰۰۶) و بیدل، هیلاری و وردی (۲۰۰۸)، کیفیت گزارشگری، توان صورت‌های مالی در انتقال اطلاعات عملیات شرکت و به طور خاص پیش‌بینی جریان‌های نقدی تعریف شده است. هم‌چنان‌که در بند ۵-۱ بخش مفاهیم گزارشگری مالی استانداردهای حسابداری ایران اشاره شده است: اتخاذ تصمیمات اقتصادی توسط استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی مستلزم ارزیابی توان واحد تجاری در ایجاد وجه نقد و زمان و قطعیت ایجاد آن است. این توان درنهایت، تعیین‌کننده‌ی ظرفیت واحد تجاری جهت ایجاد وجه نقد و زمان و قطعیت ایجاد آن است. این توان درنهایت، تعیین‌کننده‌ی ظرفیت واحد تجاری برای انجام پرداخت‌هایی از قبیل پرداخت حقوق و مزایا به کارکنان، پرداخت به تأمین‌کنندگان کالا و خدمات، پرداخت مخارج مالی، انجام سرمایه‌گذاری، بازپرداخت تسهیلات دریافتی و توزیع سود بین صاحبان سرمایه است. ارزیابی توان ایجاد وجه نقد از طریق تمرکز بر وضعیت مالی، عملکرد مالی و جریان‌های نقدی واحد تجاری و استفاده از آن‌ها در پیش‌بینی جریان‌های نقدی موردانتظار و سنجش انعطاف‌پذیری مالی، تسهیل می‌شود.

۳-۳- پیشینه‌ی پژوهش

۳-۱- پژوهش‌های داخلی

نهندي، حسن زاده، محمودزاده (۱۳۹۰) با عنوان بررسی رابطه بین برخی مکانیزم‌های نظام راهبری شرکت‌ها و محافظه‌کاری رابطه‌ی بین برخی سازوکارهای نظام راهبری شرکت‌ها و محافظه‌کاری در گزارشگری مالی را بررسی کرده‌اند. محافظه‌کاری به طور بالقوه از چند طریق بر نظام راهبری شرکت‌ها مفید است: اولاً پرداخت‌های فرصت‌طلبانه به مدیریت را کاهش می‌دهد. ثانیاً موجب گزارشگری مدیر در مورد زیان حاصل از فروش دارایی‌ها و توقف عملیات می‌شود و بالاخره از تداوم سرمایه‌گذاری مدیر در پروژه‌های دارای خالص ارزش فعلی منفی جلوگیری می‌کند. در این مقاله، محافظه‌کاری با استفاده از دو مدل باسو (۱۹۹۷) و رویچوداری و واتز (۲۰۰۶) اندازه‌گیری شده و مالکیت سهام‌داران نهادی، تمرکز مالکیت و استقلال اعضای هیات مدیره به عنوان سازوکارهای نظام راهبری شرکت‌ها در نظر گرفته شده است. جامعه‌ی آماری این تحقیق شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار بوده و با استفاده از روش نمونه‌گیری حذفی، ۶۰ شرکت طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۸۷ به عنوان نمونه‌ی تحقیق انتخاب

گزارش‌شده از طریق شناخت دیرتر درآمد و شناخت سریع‌تر هزینه، ارزیابی پایین‌داری و ارزیابی بالای بدهی می‌شود. در این پژوهش از تعریف سوم برای محاسبه‌ی شاخص محافظه‌کاری استفاده شده است. دلیل انتخاب تعریف سوم برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری حسابداری به تفصیل در بخش متغیرهای مورد مطالعه‌ی این مقاله ارائه شده است. دسته‌بندی دیگری برای تعریف محافظه‌کاری را رایان (۲۰۰۶) ارائه کرده که عبارت است از محافظه‌کاری شرطی و محافظه‌کاری غیر شرطی. محافظه‌کاری شرطی، محافظه‌کاری‌ای است که استانداردهای حسابداری آن را الزام‌آور کرده است. یعنی شناخت به موقع زیان در صورت وجود اخبار بد و نامطلوب و عدم شناخت سود در مواقع وجود اخبار خوب و مطلوب. مثلاً کاربرد قاعده‌ی اقل بهای تمام‌شده یا خالص ارزش فروش در ارزیابی موجودی کالا، نوعی محافظه‌کاری شرطی است. به این نوع محافظه‌کاری، محافظه‌کاری سود و زیان و یا محافظه‌کاری گذشته‌نگر نیز می‌گویند. اما محافظه‌کاری غیرشرطی از طریق استانداردهای پذیرفته‌شده‌ی حسابداری، الزام نشده است. این نوع محافظه‌کاری، کم‌تر از واقع نشان دادن ارزش دفتری خالص دارایی‌ها به واسطه‌ی رویه‌های از پیش تعیین‌شده‌ی حسابداری است. این محافظه‌کاری، به محافظه‌کاری ترازنامه و یا محافظه‌کاری آینده‌نگر نیز معروف است.

۲-۲- اطلاعات حسابداری و گزارشگری مالی

اطلاعات حسابداری مدیریت معمولاً برای استفاده‌کنندگان داخلی مثل کارکنان و مدیران واحدهای تجاری مفید است و اطلاعات حسابداری مالی برای گروه‌های ذی‌نفع خارج از واحدهای تجاری مانند سهام‌داران، بانک‌ها، سایر اعتباردهندگان و نهادهای دولتی فراهم می‌شود. سهام‌دارانی که سرمایه‌ی شرکت را تأمین کرده‌اند به نحوه‌ی کار و آگاهی از نتایج عملیات شرکت علاقه‌مند هستند، اگر آن‌ها قصد فروش سهام خود را داشته باشند باید بتوانند بر مبنای اطلاعات حسابداری مالی ارزش واقعی سهام خود را برآورد کنند. اگر شرکت قصد وام گرفتن داشته باشد بانک یا دیگر اعتباردهندگان باید بتوانند وضعیت اقتصادی شرکت را ارزیابی کنند. آن بخش از حسابداری که با پردازش و گزارش اطلاعات مالی برای تأمین نیازها و خواسته‌های استفاده‌کنندگان برون‌سازمانی و فراهم کردن مبانی لازم برای تصمیم‌گیری آنان سروکار دارند اصطلاحاً حسابداری و گزارشگری مالی نامیده می‌شوند (زاهدی، ۱۳۸۶).

قرار دادند. آن‌ها در این پژوهش دریافتند که رابطه‌ی مثبت معناداری بین بدهی و محافظه‌کاری در دو معیار مبتنی بر اقلام تعهدی و مبتنی بر ارزش بازار وجود دارد. همچنین، رابطه‌ی منفی اندازه‌ی شرکت و محافظه‌کاری تنها در معیار مبتنی بر ارزش بازار در تحقیقات آن‌ها مورد تأیید قرار گرفت. براساس نتیجه‌گیری آن‌ها، نمی‌توان استنباط کرد که بین اندازه‌ی شرکت و محافظه‌کاری رابطه‌ی منفی و معناداری وجود دارد.

۲-۳- برخی پژوهش‌های خارجی

در پژوهش ارزش‌گذاری و محافظه‌کاری دیوید آشتون (۲۰۱۰)، مدل درآمد باقی‌مانده پیوند نظری مهمی بین ارزیابی

شده است. با استفاده از مدل‌های رگرسیون چند متغیره، نتایج بیانگر نبود رابطه بین سازوکارهای نظام راهبری شرکت‌ها و محافظه‌کاری در گزارشگری مالی است. البته در این تحقیق آثار برخی متغیرهای کنترلی نیز در نظر گرفته شده است.

کرمی و عمرانی (۱۳۸۹) به بررسی تأثیر چرخه‌ی عمر شرکت و محافظه‌کاری بر ارزش شرکت پرداخته‌اند و با استفاده از مدل فلتهاام و اوهلسون (۱۹۹۵)، تأثیر محافظه‌کاری بر واکنش سرمایه‌گذاران به خالص دارایی‌های عملیاتی و سود عملیاتی غیرعادی در مراحل مختلف چرخه‌ی عمر شرکت را مورد بررسی قرار دادند. نتایج حاصل از بررسی آن‌ها برای ۴۵۰ شرکت طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۷ نشان می‌دهد که



سهم و متغیرهای مالی است. در حالی که محققان مختلف مدل درآمد باقی‌مانده را توسعه داده‌اند، چگونگی حسابداری اثرات سیاست در ساختار مدل را پشتیبان تجربی برای این مدل می‌دانند، برای این مدل بهترین حالت ضعیف و اغلب متناقض است. در واقع مدل کلی درآمد باقی‌مانده وابستگی بین پارامترهای ارزیابی این مدل و ساختار پویایی اطلاعات درآمد و محافظه‌کاری حسابداری را شناسایی می‌کند.

(گری، ماری و فرانک-۲۰۱۰) در بررسی رابطه بین محافظه‌کاری حسابداری و ریسک ورشکستگی نشان می‌دهند که رابطه‌ی معکوسی بین محافظه‌کاری نامشروط و ریسک ورشکستگی وجود دارد. همچنین رابطه‌ی بین محافظه‌کاری

سرمایه‌گذاران اهمیت (وزن) بیش‌تری به خالص دارایی‌های عملیاتی و سود عملیاتی غیرعادی شرکت‌های در مرحله‌ی رشد نسبت به شرکت‌های مراحل بلوغ و افول می‌دهند. همچنین نتایج نشان می‌دهد که در مراحل رشد و بلوغ، سرمایه‌گذاران نسبت به شرکت‌هایی که از رویه‌های حسابداری متهورانه استفاده می‌کنند اهمیت (وزن) بیش‌تری به خالص دارایی‌های عملیاتی و سود عملیاتی غیرعادی شرکت‌های محافظه‌کار می‌دهند و در مرحله‌ی افول عکس این موضوع صادق است.

مهرانی، وافی ثانی و حلاج (۱۳۸۹) رابطه‌ی اندازه‌ی شرکت و قراردادهای بدهی با محافظه‌کاری در بورس اوراق بهادار تهران را در ۸۵ شرکت بین سال‌های ۱۳۸۲ تا ۱۳۸۵ مورد بررسی

مشروط و ریسک ورشکستگی نیز معکوس است.

۴- فرضیه‌های تحقیق و نتیجه‌گیری

فرضیه‌ی اول: بین محافظه‌کاری حسابداری و کیفیت گزارشگری مالی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌ی دوم: بین محافظه‌کاری حسابداری و اقلام تعهدی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌ی سوم: بین محافظه‌کاری حسابداری و وجه نقد نگهداری‌شده رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌ی چهارم: بین محافظه‌کاری حسابداری و تغییرات در نسبت بدهی رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

فرضیه‌ی پنجم: بین محافظه‌کاری حسابداری و وجه نقد حاصل از سرمایه‌گذاری رابطه‌ی معنی‌داری وجود دارد.

خلاصه تجزیه و تحلیل‌ها به تفکیک هر فرضیه نشان می‌دهد که رابطه‌ی معنی‌داری بین محافظه‌کاری و کیفیت

گزارشگری مالی وجود دارد، شرکت‌هایی که به دنبال رشد و پیشرفت هستند، باید سطح کیفیت گزارشگری بالاتری را انتخاب کنند تا مشتریان و طرف‌های تجاری با استفاده از صورت‌های مالی بتوانند جریان‌های نقدی آتی شرکت را پیش‌بینی کنند و با اطمینان خاطر بالاتری با شرکت مراوده‌ی تجاری داشته باشند. همچنین رابطه‌ی محافظه‌کاری با اقلام تعهدی نشان داد که در شرکت‌هایی که محافظه‌کاری حسابداری افزایش می‌یابد اقلام تعهدی غیرعملیاتی کاهش می‌یابد. براساس فرضیه‌های تحقیق پیش‌بینی شده بود که با افزایش وجه نقد در بین شرکت‌ها محافظه‌کاری افزایش یابد که با بررسی‌های به عمل آمده مشاهده گردید رابطه‌ی معنی‌دار و مستقیمی بین وجه نقد و محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد و با افزایش وجه نقد در شرکت محافظه‌کاری نیز افزایش می‌یابد. در ادامه، به این نتیجه رسیدیم که رابطه‌ی معناداری بین نسبت بدهی، جریان نقد حاصل از سرمایه‌گذاری با محافظه‌کاری حسابداری وجود دارد.

پی‌نوشت

1- Feltham , Ohlson

2- Givoly, Hayn

منابع

فارسی

افشانی، ع و محمد مهدوی، ۱۳۸۸، "مرجع کاربردی (spss17)"، انتشارات بیشه، ویرایش چهارم.

کمیته فنی استانداردهای حسابداری، ۱۳۸۴، "استانداردهای حسابداری"، نشریه ۱۶۰.

نهندی، حسن زاده، محمودزاده، ۱۳۹۰، "بررسی رابطه بین برخی مکانیزم‌های نظام راهبری شرکت‌ها و محافظه‌کاری"، دانشگاه علامه طباطبائی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.

آذر، ع. و منصور مؤمنی، ۱۳۸۵، "آمار و کاربرد آن در مدیریت"، انتشارات سمت، جلد دوم، چاپ نهم، تهران، ص ۱۸۲-۱۵.

کرمی و عمرانی، ۱۳۸۹، "بررسی تاثیر چرخه عمر شرکت و محافظه‌کاری بر ارزش شرکت"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده مدیریت و اقتصاد دانشگاه شهید باهنر کرمان.

مهرانی، وافی ثانی وحلاج، ۱۳۸۹، "رابطه اندازه شرکت و قراردادهای بدهی با محافظه‌کاری" فصل‌نامه بررسی‌های حسابداری و حسابرسی شماره ۵۶ صص ۱۲۴-۱۰۷

زاهدی، ۱۳۸۶، "تبیین و ارائه الگو برای اندازه‌گیری محافظه‌کاری حسابداری"، رساله دکتری، دانشگاه علوم و تحقیقات

انگلیسی

1. Gary C. Biddle, Mary L. Ma, Frank M. Song, (2010), "Accounting Conservatism and Bankruptcy Risk". Faculty of Business and Economics The University of Hong Kong.
2. David J. Ashton, Pengguo Wang, (2010), "Valuation and Conservatism". University of Bristol - Department of.
3. sung H H. Wang J.P.(2011), "Managerial legal liability coverage and earnings conservatism", Journal of Accounting and Economics.
4. Givoly D. Hayn C. Natarajan A. (2007), "Measuring Reporting conservatism". The Accounting and Economics 29.
5. Watts R. (2003), "Conservatism in accounting part I: explanation and implications", Accounting Horizons 17.
6. Ryan, S. (2006) "Identifying conditional conservatism", Stern School of Business, New York University.
7. Basu.S.(1997), "The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings", Journal of Accounting and Economics 24.
8. Nena. h, (2012) "effect of accounting conservatism on debt recovery rates". Penn State University and London Business School.